

Soru: Mehir borcu¹ zekâta mâni olur mu?

Kısa Fetva

Hanefi mezhebinde muaccel mehir ittifakla zekâtın farz olmasına mâni olurken, tercih edilen görüşe göre müeccel mehir de zekâta engel teşkil eder. Buna göre zekât hesabı yapılırken mehir borcu toplam maldan çıkartılır. Şafii mezhebine göre ise hiçbir şekilde borç zekâta mâni değildir.

Detaylı Fetva

Hanefi mezhebine göre zekâtın farz olması için gereken şartlardan biri kişinin ödeyeceği borcun, sahip olduğu malı kapsayacak veya onu nisap miktarının altına düşürecek miktarda olmamasıdır.² Bu şart yerine gelmediği takdirde kişi zengin sayılmadığından borcu, zekâtın farz olmasına mâni olur.

Kişiye zekâtın farz olmasına engel olan borçlar, kullara yönelik borçlardır. Bu sebeple adak, kefare, fitre gibi Allah hakkı olarak ödenmesi gereken borçlar veya hac ibadeti için biriktirilen mal zekâtın farziyetini engellemez.³ Mehir borcu da kullara yönelik borçlardan olduğundan zekâta engel olur. Zekâta mâni olma noktasında muaccel ya de müeccel mehir⁴ arasında fark olup olmadığı hususunda ise Hanefi mezhebinde farklı görüşler mevcuttur. Mezhepte tercih edilen görüşe göre borçların uzun ya da kısa vadeli olmasının zekâta engel teşkil etmemesi durumuna⁵ mehir de dahildir. Buna göre mehir borcu muaccel/peşin olsa da müeccel/veresiye olsa da zekâta mânidir.⁶ Zira müeccel de olsa⁷ kadın mehri ne zaman talep ederse alabilir.⁸

Mezhep imamlarından sonra gelen Hanefi fukahasından bazılarının içtihadına göre muaccel mehir zekâta mâni olurken kocanın vermeye niyetli olmadığı müeccel mehir zekâta engel değildir. Zira koca bu mehri bir borç olarak görmemektedir.⁹ Hanefi fukasından bir başka gruba göre ise müeccel mehrin zekâta engel olmamasının sebebi âdeten kocanın bunu borç olarak

¹ Mehir borcundan kasıt nikahtan sonra kocanın henüz hanımına ödemiş olduğu mehir borcudur. Ancak koca mehrini ödedikten sonra tekrar hanımından onu borç alırsa bu mehir borcu değil, normal borç olur. Bu durumda koca zekât hesabı yaparken ilgili borcu mehir değil normal borç gibi değerlendirmelidir. Aynı şekilde kadın da artık mehir alacaklısı değil, normal bir borç alacaklısıdır. Dolayısıyla söz konusu borç için zayıf alacak değil kuvvetli alacak hükümleri geçerli olur. Detaylı bilgi için bkz:

<https://fetvahane.org.tr/kisinin-alacakli-oldugu-malların-zekatini-vermesi-gerekir-mi/>
<https://fetvahane.org.tr/zekat-hesaplanırken-hangi-borçlar-dusulur/>

² Ebü'l-Hasen Burhânüddin Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî el-Mergînânî, *el-Hidâye şerhu bidâyeti'l-mübtedî* (Karaçi: el-Büşra, 2021), 1/299.

³ Heyet, *el-Fetâva'l-Hindiyye* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2014), 1/234.

⁴ Peşin olarak verilen mehre muaccel, ileride verilmek üzere anlaşılan mehre müeccel denir. Mehrin müeccel olup olmayacağı, olacaksa ne kadarının müeccel olacağı nikah akdi yapan tarafların anlaşmasına bağlı olarak değişebilir. Tarafların bir tayini yoksa mehrin vadesi örf'e bağlı olarak şekillenir.

⁵ Kısa ve uzun vadeli borçların zekâta mâni olacağına dair bk.

⁶ Heyet, *el-Fetâva'l-Hindiyye*, 1/234.

⁷ İleride açıklanacağı üzere burada kastedilen tarafların aralarında anlaşığı değil, örfen belirlenen müeccel mehir. Belli bir şartın gerçekleşmesi veya vadenin geçmesi üzerine anlaşılan müeccel mehir şart gerçekleşmeden ve vade dolmadan talep edilemez.

⁸ Ebü Bekr Alâüddin Muhammed b. Ahmed b. Ebî Ahmed es-Semerkandî, *Tuhfetü'l-fukahâ* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1994), 1/274.

⁹ Alâüddin Ebü Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi' fi tertibi's-şerâi'* (Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1327), 2/6.

görmemesi ve kadın tarafından talep edilmemesidir.¹⁰ Bu görüşleri değerlendiren İbnü'l-Hümam, genel uygulamada iki çeşit müeccel mehir olduğunu ifade etmektedir.¹¹ Bunlardan biri akit esnasında açıkça miktarı belirlenerek belli bir şart veya süreye bağlanan, diğeri ise akitte belirtilmemekle birlikte örfüye bağlı olarak varlığı bilinen müeccel mehirdir.¹² Buna göre müeccel mehrin zekâta mâni olup olmamasıyla alakalı görüşlerde kastedilen, tarafların akit esnasında tasrih ederek belli bir şart veya süreye bağladıkları müeccel mehir değil, akitte belirlenmeksizin örfüye bağlı olarak belirlenen müeccel mehirdir. Zira mezkûr görüşlerin gerekçesi olarak zikredilen “kocanın müeccel mehri bir borç olarak görmemesi” veya “müeccel mehrin adeten kadın tarafından talep edilmemesi” durumları, örfen sabit olan müeccel mehirle alakalı olup akit esnasında şarta bağlanan müeccel mehirle ilgili değildir. Nitekim ‘kadının talep ettiği vakit müeccel mehri alabilmesi’ şarta bağlanan mehir için geçerli değildir. Zira bu durumda kadın, şart gerçekleşmeden müeccel mehri alamaz. Aynı şekilde “müeccel mehrin adeten talep edilmemesi” gerekçesinde kastedilen, şarta bağlanan müeccel mehir olsaydı ‘adeten’ ifadesinin bir manası olmazdı.¹³ Hanefî fukahâsından Rükneddin el-Kirmani de müeccel mehrin zekâta mâni olmayacağı yönündeki fetvalarda kastedilenin kadın tarafından vadesi belirlenen mehir olmayıp bu fetvaları veren fakihlerin yaşadığı zamanın örfüyle belirlenen mehir olduğunu ifade etmiş ve bu fakihlerin örfüne göre mehrin yarısının zifaktan önce verilip kalan yarısının daha sonraya ertelendiğini söylemiştir.¹⁴ Buna göre müeccel mehrin zekâta mâni olmayacağını söyleyen görüşlerde kastedilen örfen belirlenen mehirdir. Tarafların bir vade veya şarta bağlayarak anlaştıkları müeccel mehir ise her durumda zekâta mâni olur.

Şafii mezhebinde tercih edilen görüşe göre hem Allah için hem kullar için olan borçlar vadeli ya da vadesiz olması fark etmeksizin zekâta mâni değildir. Zira bu husustaki naslar mutlak gelmiştir. Buna göre kişi borçlu olsa dahi elindeki mal üzerinde tasarruf yetkisine sahip olduğundan borçları zekâta mâni olmaz.¹⁵

¹⁰ es-Semerkandî, *Tuhfetü'l-fukahâ*, 1/274.

¹¹ Kemâlüddin Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd es-Sivâsî el-İskenderî İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr li'l-âcizi'l-fakîr* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1970), 2/163.

¹² Müeccel mehir, tarafların mehrin bir kısmının ya da tamamının daha sonra ödenmesi üzerine anlaşması şeklinde belirlenebilir. Tarafların müeccel bir mehir tayin etmemesi durumunda o beldenin örfüne göre müeccel mehir belirlenir.

¹³ İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr li'l-âcizi'l-fakîr*, 2/163.

¹⁴ Ebû Bekir Rükneddin Muhammed b. Ebu'l-Mefâhir b. Abdurreşîd el-Kirmânî, *Cevâhiru'l-Fetâvâ* (Süleymaniye Kütüphanesi, Yeni Cami, 00601), vr. 21.

¹⁵ Ebü'l-Abbâs Şihâbüddin Ahmed b. Muhammed b. Muhammed İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-Muhtâc bi Şerhi'l-Minhâc ve havaşi's-Şirvânî ve'l-Abbadi* (Mısır: el-Mektebetü't-Ticâriyyetü'l-Kübra, 1983), 3/337.